

Részletek

*Joszi Klein Halevi:
Az édenkert kapujában*

*egy zsidó Isten-keresése keresztények
és muszlimok közt a Szentföldön című könyvéből*

[...]

A Yad Vashem holokauszt-emlékműnél koszorúzáshoz készülődtek. Yom Hashoah, a holokauszt emléknapja volt. A fenyvesekkel borított jeruzsálemi dombtetőn az ország minden tájáról összesereglett izraeliek gyülekeztek. A rég felbomlott európai közösségek „landmanschaften” csoportjai, a hadsereg, a rendőrséghez tartozó bombaosztag, a nemzeti légitársaság és a posta egyaránt képviselve voltak. Egy svájcisapkás, alacsony termetű, háttározott férfi a gettóharcosok koszorúját tartotta a kezében. A gettóharcosokét, akik szellemi vezérként élnek tovább az itt jelen lévő, a zsidó újjászületés uniformisát viselő fiatalokban: a vörös sapkás ejtőernyősök, a Golánon szolgálatot teljesítő barna sapkás gyalogságiak, a rövid olajzöld szoknyát viselő női katonák és az Izrael nemzeti színeibe, a kékbe és fehérbe öltözött rendőrök emlékezetében. Ami a hinduknál a temetőben való meditálás, az Izrael számára a halottakról való, minden évben megismétlődő emlékezés. A hindu misztikusokkal ellentétben azonban mindez az izraeliek számára nem túlvilági, hanem nagyon is e világi jelentőséggel bír. A túlélők számára a holokauszt tragédiája egyben a nemzet újjászületésének misztikus élménye is. Ennek fényében a megemlékezők – a postai alkalmazottak, a nemzeti légitársaság képviselői és különösen a katonák – jelenlétének ténye ugyanolyan fontossággal bírt, mint a mártírok, akikre emlékezni gyűltek össze. Ezen a napon a holtak és az élők egymás előtt tisztelgettek.

A Béatitudes* (Nyolc Boldogság Katolikus Közösség) szerzeteseire és apácáira vártam, akik saját koszorújukkal érkeztek minden évben. Ma azonban Gabrielle nem lesz köztük. Egy zarándokcsó-

portot vezet a sivatagban, a judaizmus világát mutatja be nekik. Kevés olyan dolog van, ami miatt ezen a napon távol maradna. Ez a kevesek egyike.

Habár az idelátogató közösséget soha semmilyen atrocitás nem érte a Yad Vashemben, bizonytalanságuk nem volt alaptalan. Nem tudhatták, milyen fogadtatás várja őket: közöny vagy a hála néma megnyilvánulása, esetleg azt kell érezniük, mintha betolakodók lennének, egy gyilkos rokonai, akik megjelennek az áldozat temetésén. Bármikor számítani lehetett arra, hogy egy fejét vesztett túlélő, a keresztény szimbólumokban a múlt bűneit látva, nekitámad a csoportnak.

A katolikus egyházon belüli változások mértékét mutatja, hogy a zsidók és a Vatikán közt fennálló fontosabb nézeteltérések jobbára a múltat, elsősorban a holokauszttal szemben érzett keresztényi büntudat és Edith Stein szentté avatásának kérdé-

seit illetik. A túlélőket persze éppen ezek a kérdések érintik a legérzékenyebben, éppen ezért tekinthető bátor lépésnek, hogy a Béatitudes fiataljai egyházi viseletben jelentek meg a Yad Vashemben.

Ők azért jöttek, hogy együtt legyenek a népemmel, én meg azért, hogy mellettük legyek. Bár valószínűleg semmi sem történik, jobbnak láttam, ha jövetelük nemes szándéka egy zsidó kíséretében mutatkozik meg. Mindamellett én sem voltam könnyű helyzetben. Azzal, hogy a mai napon apácák és szerzetesek kíséretében jelentem meg ezen a helyen, nem tartottam tiszteletben a zsidók ama vágyát, hogy magunk között éljük át egyedülletünk tudatát. Tettemmel a túlélők utódait, azaz saját magamat is kihívás elé állítottam, ráadásul egy olyan helyen tettem ezt, ahol elképzelhetetlen a keresztényekhez való közeledés.

A Béatitudes-ek busza megérkezett. A Magyarországról, Ausztriából és Zaire-ből érkező testvéreket Miriam és Rachel vezette. Fehér köntöseik úgy lebegtek a szélben, mintha zászlók lennének.

Furcsamód, de talán nem véletlenül, korábban észre sem vettem a mellkasukon lógó fakereszteket. Egy futó pillanatig gyáván azt kívántam magamban, bárcsak inkognitóban érkeztek volna. Hogy megszabaduljak e szégyenteljes érzéstől, megcsókoltam mindannyiukat, azokat is, akiket nem ismertem. Reméltem, ettől alábbhagy az izgalmuk, a jöttükre felfigyelő izraeliek pedig a gesztus látán tudni fogják, hogy barátok érkeztek.

„Nem voltam biztos benne, hogy rendünk ruhájában jöjjenek-e” – vallotta be Miriam. „Jól tudom, hogy akik itt vannak, ma nem akarnak tudomást venni az egyházzól. Az évek során megérezttem, hogy a túlélők egy része nem akarja, hogy itt legyünk. Mégis úgy éreztem, hogy az egyház számára fontos, hogy valamilyen formában jelen legyen. Nem könnyű itt lenni, de távol maradni sem lett volna könnyű. Ha valakit megbántanék, őszintén sajnálom.”

Az ünnepség helyszíne felé igyekeztünk. Az együtt érző szavak hiábavalóságát jelezvén, a Rachelnél lévő koszorún nem állt más, mint a közönség neve. A szerzetesek és apácák szorosan egymás mellett lépkedtek, s kerülve a járókelőkkel való szemkontaktust, tekintetüket a földre szegezték. Az emberek valóban bámultak, de úgy tűnt, inkább kíváncsiságból, mintsem rosszindulatból.

Az Igazak Útján mentünk végig; szentjánoskenyérfák között haladtunk el, melyek mindegyikéhez egy kis tábla tartozik, rajta annak a nem zsidónak a neve, aki a háború alatt zsidókat mentett. Nagyszerű ötlet volt, hogy gyümölcsfákat ültettek erre a helyre, s most, köztük sétálva, úgy éreztem, hogy csakis a zsidókat mentő hősök tetteinek gyümölcseként lehetek itt szerzetesek és apácák között. Gyerekként Brooklynban sokszor hallottam a keserű mondást: ha meg akarod tudni, hány jó ember van a nem zsidók között, számold csak össze Az Igazak Útján ültetett fákat. Akkoriban még nem volt sok. De miután a túlélők visszatértek az életbe és felidéztek megmentőik tetteit, a fák megsokszorozódtak, s ma már több ezer van belőlük. És a kép még így sem teljes. A megmentők sosem voltak egyedül, mindenkit segített valaki, tettel vagy hallgatással. És még sok ezren vannak, akik zsidókat mentettek, de a nevüket nem ismerjük. Apám Erdélyben az erdők mélyén bujkált és egy erdésznek köszönheti az életét, aki, amikor csak tehetett, ételmet hozott neki. Apám meg akarta keresni ezt az embert – legalábbis a családját, hisz az öreg valószínűleg rég meghalt már – és egy fa elültetésé-

vel kívánt méltó emléket állítani neki. De meghalt, mielőtt megvalósíthatta volna a tervét.

„Az én szememben ti a megmentőket képviselitek. Ugyanazt a szellemiséget képviselitek, mint ők” – mondtam Miriamnak.

„Úgy gondolom, hogy azok helyett vagyunk itt, akiknek módjukban állt volna segíteni, de nem tették” – válaszolta. Próbáltam vigasztalni, érzékeltetni, hogy idetartozik, de mindhiába. A fájdalmat és a szegényt hozta magával, nem valami könnyű feloldozásért jött.

Beléptünk a kőépületbe. A hat olajjal töltött fémüst mellett, melyeket később meggyújtanak majd, egy ejtőernyős katona állt díszőrséget. Noha a legtöbb izraeli cinizmussal tekint a cionista rituálékra, az itt sorakozó egyenruhás zsidók látványa ismerős lelkesedést keltett, felidézve a régi időket, amikor egy ilyen katonaság elképzelhetetlennek tetszett.

„Ne haragudjanak, de kérdezhetnék valamit?” – egy idősebb asszony szólított meg minket. Arcán az a fajta döbbenet tükröződött, amivel a túlélők-nél többször találkoztam. Elképedése felidézte, milyen lehetett, amikor kislányként először szembe-sült Auschwitz borzalmával.

„Maga a rokonuk?” – szegezte nekem a kérdést, miközben a Béatitudes-okra mutatott. Kérdése egy másik kérdést takart: Mi közöm lehet nekem ezekhez?

„Lelki rokonságban állunk” – feleltem bizalmatlanul.

„Nem vagyok vallásos ember” – folytatta az asszony –, „de amikor azt láttam, hogy egy kipát viselő férfi apácáknak és a szerzeteseknek ad csókot, úgy éreztem, eljött a megváltás ideje” – tette hozzá egy zavart mosollyal, majd távozott.

Egy sor összecsukható székhez vezettem a vendégeimet. A gyász házában én voltam a házigazda. Ahogy ott ültünk az ünnepségre várva, magukban imádkoztak.

„A mai nap évforduló számomra. Pontosan 11 évvel ezelőtt ezen a napon, Yom Hashoah napján érkeztem Izraelbe” – árulta el Miriam.

„És ez mit jelent a számodra?” – kérdeztem.

„Talán azt, hogy az én saját újramezsem valamilyen kapcsolatban áll Izrael népének újramezésével. Gabrielle sokszor mondogatta nekem, és én mindig ellenkeztem, hogy valamiféle különleges kötelék fűz a zsidókhoz. Amikor ideérkeztem, az égvilágon semmit nem tudtam a zsidókról. Annak sem voltam a tudatában, hogy a holokausztnak bármi kö-

ze lehet a zsidókhoz. Annyit tudhattam összesen, hogy Jézus zsidó volt, de ez sem jelentett semmit a számomra. És lám, itt vagyok 11 évvel később. Olyan ez, mintha születésnapom lenne.”

Miriam számára sosem volt könnyű Izraelben. Sokszor kételkedett benne, hogy valaha is otthon fogja-e itt érezni magát. A Mea Shearimban a misszionáriust leköpték és szidalmazták, egy kő pedig a fején találta el. Fejkendőjét zsidó és muszlim kisgyerekek is leszaggatták. A megaláztatásokat Miriam ajándékként próbálta elfogadni, melynek segítségével megszabadulhat a szeretet viszonzásának vágyától. Ahhoz, hogy szerzetessé váljon, nehéz küzdelmet vívott, hogy szeretetét megtisztítsa a szeszélyektől, a vonzalmaktól és ellenszenvektől való függéstől.

A fiatal montreali színésznő számára az érzelmek kifejezése egyet jelentett a személyes beteljesedéssel. Szerette az összetartozás múltékony érzését, melyet a színháztól kapott, és rajongott a színpadon ráirányuló figyelemért. Amikor apácának állt, fel kellett adnia addigi, ösztönei vezérelte életét, a sikert a névtelenségre, a tapsot a kritikára kellett cserélnie.

„Sehol nem találjuk a helyünket” – jegyzi meg Miriam. „A zsidók szemében misszionáriusok vagyunk, a muszlimoknak cionisták. A palesztin keresztények azzal vádoltak meg, hogy nem tekintek kellő érzékenységgel népük szenvedésére. Tudom, hogy mindenki számára egyformán nyitottnak kéne lennem, de erre képtelen vagyok. A zsidó néppel vállaltam közösséget. Van úgy, hogy azt mondom Istennek: „Miért várod el tőlem, hogy a béke közvetítője legyek?” A válasz, érzem, ez: „Azt akarom, hogy szenvedj a hibáidért.”

„Vajon miért szükséges a szenvedés, Miriam?”

„A szentek, bármilyen vallásúak is legyenek, mind ugyanazt mondják: a szenvedés Isten ajándéka, ami jobbá teszi és megtisztítja a lelket.”

„És ezt itt és most is el lehet mondani?”

„Nem!” – vágta rá azonnal. „A holokauszt nem Isten, hanem az ember szabad akaratából történt.” Ezen a helyen hogyan állíthatnám, hogy az áldozatok szenvedése hasznos volt! De annak, aki a szenvedéstől nem válik megkeseredetté, kitarul a szíve. Ismertem egy szerzetest, aki rákban szenvedett és haldoklott. Azt mondta: „Az egyetlen dolog, amire a szenvedés feljogosít, a szeretet.”

A másik oldalamon Issaie atya ült, egy markáns arcélű, hegyes szakállú Béatitudes szerzetes. Mozdulatlanul ült, merev testtartással, ölében össze-

font kezekkel. „Issaie, mit gondolsz, mi célt szolgál a szenvedés?” – kérdeztem tőle. „A szenvedés megtisztíthat. Van azonban, mikor a szenvedés oly hatalmas, hogy a kérdésre nincs helyes válasz” – válaszolta megfontoltan, majd maga elé nézve újra csöndbe burkolózott.

A bemondó felállásra szólította a jelenlévőket, s néhány pillanat múlva felhangzottak a szirénák a maguk inkább rekedtes, mint sivító hangján. A két sziréna a havdalah gyertyára emlékeztetett, melyet a sabbat végén az ünnep és a hétköznap elválasztására használnak. Úgy éreztem, mintha egy apró fénypont lennék egy végeláthatatlan fénytengerben, melynek minden pontja egy emberi lélek. Knesset Yisrael, a mennyek országának gyülekezete. Éreztem, mennyire kicsi vagyok, de annak is tudatára ébredtem, hogy biztos helyem van ebben az ismerős, fényként ragyogó végtelenségben. Éreztem a felém irányuló szeretet ölelő érzését, ahogy a mennyek Izraelje védő szárnyakat von e földi Izrael köré.

Amikor a szirénák elhallgattak, megkérdeztem Issaie-t, mire gondolt közben? „Annyit mondtam Istennek, Uram, itt vagyok a testvéreim között” – válaszolta.

[...]

A határt pénteken napnyugta előtt léptem át. Az út az izraeli Jeruzsálemből a palesztin Betlehembe katonai ellenőrző pontok betonkockái, szögcsodát akadályok és egy durva kőből készült emlékmű mellett vezetett el. Ez utóbbi földünk stigmájaként egy zsidó nőnek állított emléket, akit ott szúrtak halálra. Mikor a muszlimok szent péntekje kezdett összeolvadni a zsidók szent szombatjával, különös, ritka béke telepedett a határra. Az ellenőrző ponttól Ráhel sírjáig és azontúl a születés templomáig vezető út, amely általában zarándokok autóbusszaival és zsidókkal zsúfolt – akik ropogtatnivalókat, használt cipőket, tok nélküli CD-ket kínálnak –, most kiürült. A palesztin munkások, akik hét közben Izraelben mosogatóként vagy építkezéseken dolgoznak, a pénteket otthon töltik, így a határpont fiatal izraeli katonái lazíthattak ezen a nyári estén és újra tinédzserekké váltak, akik nevetgélnek és ugratják egymást.

Én azonban nem bíztam ebben a békés atmoszférában. Végül is ellenséges vidéken, palesztin területen voltam. Azért nehogy nyugati parti településnek nézzenek – és mivel nem akartam megkockáztatni, hogy emiatt egy kő betörje a szélvédő-

met –, levettem a kipámat. Bármennyire is érthető volt elővigyázatosságom, mégis megszegyenyítve éreztem magam saját gesztusomtól – attól, hogy Betlehemben zsidóságot rejtegettem. A diaszpórabeli zsidók valaha rengeteget utaztak, hogy megérinthesék Ráhel sírját és a Szentföldre való visszatérésükért imádkozhassanak. Számomra azokból a véget nem érő vitákból, amelyek igazságot követelnek a palesztinoknak és biztonságot az izraelieknek, csak a kudarc élménye maradt: nem lehettem zsidó Beit Lehemben. Sajnálkozásom oka nem politikai, sőt nem is vallási volt, sokkal inkább személyes: egy olyan fiú szomorúságát éreztem, akit ősei eltaszítanak maguktól. Idegenné váltam itt – akárcsak azok a palesztinok, akik – Betlehemből Jeruzsálembé tartva – a másik irányba átkelve a határon azzal szembesülnek, hogy ahol egykoron arab pásztorok legeltették nyájukat, most bérházak emelkednek. Mind a zsidók, mind a palesztinok ugyanazt az igazságtalanságot szenvedték el: idegenné váltak e földön.

Egy pár perc múlva barátok közt leszek. Úton voltam, hogy együtt ünnepeljem a sabbatot szerzetesekkel és apácákkal, akik a Béatitudes rendhez tartoznak. Ez egy olyan katolikus közösség, amely a zsidókkal való megbékélésre törekszik, azzal a céllal, hogy így közelebb juthatnak a kereszténység zsidó gyökereihez, és ezzel egyházuk spirituális megújulásához. A közösség 70 gyülekezetbe szervezett 1500 tagja szerte a világon péntek este gyertyát gyújt, amennyire hébertudásából futja részt vesz a sabbati szertartásban, majd ünnepi étkezéssel vesz részt. A Béatitudes betlehemi gyülekezeti háza a közösség nemzetközi judaisztikai tanulmányi központjaként is szolgál. Tagjaik azért jönnek ide, hogy a rabbinikus kommentárokat és zsidó misztikát tanulmányozzák, imádkozzanak a Siratófalnál, böjtöljenek jom kippurkor – egyébként pedig keresztényekként éljék életüket.

Ezzel a sabbatot ünneplő katolikus közösséggel közös nyelvet beszéltem: nemcsak úgy, mint zsidó a keresztényekkel, de úgy is, mint világi ember szerzetesekkel. A sabbat számomra két dolgot jelent: ekkor elfelejtem e világi ambícióimat és szembenézek a halállal – elképzelem a vég előtti pillanatokat, amikor már csak szégyellni tudjuk, hogy az örök helyett mindig a hétköznapot választottuk. A sabbat az a heti alkalom számomra, mikor újra megpróbálok egy istenközpontúbb életet élni. Minden megáll – televízió, telefon, számítógép, autó –,

a modernitásnak ez a böjtje, megszabadít az időtől, archaikussá tesz. Sabbatkor azt a gondolatot engedem meg magamnak, hogy az én összevissza életemben mégis van valami közös a szerzetesekével és apácákéval – a halandóság ellen vívott háború hőseiével.

Miriam nővér az ajtóban köszöntött. A közösség szokásos öltözékét viselte: fehér köntöst barna kordbársony vállrésszel, fehér kendőt és szandált. Miriamban nem volt semmi szigorúság, arca felfedte azt a koraérett gyereket, aki egykoron volt: magas pofacsontjai szemét mosolyra kényszerítették, orra kissé hajlott volt, erős állának nyersessége pedig üdítő. Hasonlóan a többi itteni apácához és szerzeteshez ő is harmincas évei közepén járt. A Béatitudes közösségében – a kontemplatív élet jelenkori formájaként – férfiak, nők és gyerekek közös házakban éltek.

„Üdvözlünk idehaza” – mondta, miközben gyengéden mindkét arcomon megpuszilt, majd erősen megölelt. Az épületbe lépve visszatettem a kipámat. Miriamnak igaza volt – egy Palesztinába száműzöttek, ahol az újra zsidó lehet – valóban otthona. Az, hogy a legváratlanabb helyeken fedezhetjük fel az otthon fogalmát szintén ahhoz a tapasztalathoz tartozott, hogy mit is jelent zsidónak lenni ezen a földön.

A ház – egy jellegtelen épület – a főutca egyik keskeny mellékutcájában volt, így nélkülözte a többi szentföldi katolikus kolostornál megszokott keretet és kerengőt. Ami ennél is rosszabb, az az volt, hogy az épület az ellenőrző pont palesztin oldalán helyezkedett el, ami a közösség tagjait elválasztotta zsidó barátaitól, akik féltek Betlehembe jönni, sőt azoktól a zsinagógáktól is, ahol részt vehettek volna a péntek esti istentiszteleteken. A közösség nagyon igyekezett Jeruzsálemen belül helyet találni, de nem akadt megfelelő egyházi ingatlan. Így – szerzetesei hálával – a tagok Isten ajándékaként elfogadták a helyet, és igyekeztek meggyőzni magukat arról, hogy ez a lehető legjobb megoldás.

Az épületben a zsidó és keresztény jelképek békés egymás mellett élésben voltak, mintha abban a városban, ahol a kereszténység a zsidóság méhéből világra jött, az utak elválása nem lett volna egy traumatikus törés, csupán egy könnyen helyrehozható félreértés. A kápolna kőoltárán egy hétágú aranymenóra állt, amelynek gyertyáit minden mise előtt meggyújtották. A hallban, a „kis virág”, Lisieux-i Teréz nagyméretű portréja lógott. A 24

éves korában meghalt francia szent arcképe kissé elhalványodott, így azt az érzetet keltette, mintha a művész Istenben való feloldódásának első pillanatait örökölte volna meg. E mellett egy hasonlóképpen nagyméretű, egy idős lengyel haszidot ábrázoló fotó lógott, a felvétel valamikor a holokausztot megelőző években készülhetett. A hosszú, szomorú arc mintha érezte volna a közelgő mártíromságot. Kíváncsi vagyok, vajon e kép láttán a szerzetesek és apácák elképzelték-e, vajon hogyan nézett volna ki Jézus öregkorában, vagy hogyan öregedett meg a kereszten. Jobban tisztában voltak a zsidó érzékenységgel annál, hogy bármilyen egyenes kapcsolatot tételeztek volna fel a holokauszt és a keresztre feszítés között, ám hogyan tudtak volna ellenállni annak a rejtett hasonlóságnak, ami együttérzésükben összekötötte a zsidó szenvedést és annak a zsidónak a mártíriumát, aki hitük középpontját jelentette.

A közösség judaika könyvtárában – amelyre akármelyik zsidó intézmény is büszke lehetett volna – a Misna, a Talmud, a haszid és zsidó filozófiai alapművek héber és francia fordításai kaptak helyet Buber, Maimonidész, Rabbi Nahman és Levimas kötetei mellett. Néhány izraeli keresztény közösség csak az Újtestamentum idejéhez köthető zsidó történelmet tanulmányozta, hogy ezzel is közelebb kerüljön Jézus korához, ezzel szemben a Béatitudes figyelme minden időszakra kiterjedt, hogy ezzel magukhoz a zsidó emberekhez kerüljenek közelebb. Ez a közösség a kereszténység eredendő bűnét igyekszik meg nem történné tenni: azt a követelést, hogy a judaizmus életereje és kiválasztottsága a katolikus egyházra hagyományozódott. Ez a közösség egy fordított irányú keresztény missziót teljesít: a judaizmust hozza az egyházba, ahelyett hogy a kereszténységet próbálná közelebb vinni a zsidókhöz. A holokauszt után a Vatikán csendesen elfelejtette a zsidók köreire irányuló térítést, ám a Béatitudes ezt a kimondatlan döntést nyilvánvalóvá tette. Ők azt hiszik, hogy maga Isten fogja Jézus hitére téríteni az egész emberiséget – a zsidókat is beleértve –, akiknek addig nincs is más feladatuk, mint hogy jó zsidók legyenek, hűek hitükhöz, amelyen keresztül Isten történelemben való jelenlétét érezhetik.

A közösség többi tagjához hasonlóan Miriam minden pénteken böjtölt, így idézve fel a húsvét időszakát – magyarázta –, péntek a keresztre feszítés napja, vasárnap a feltámadásé.

„És hogyan illeszkedik ebbe a sabbat?” – kérdeztem. Elhallgatott, vonakodott megosztani saját személyes áhítatát. Végül annyit mondott: „Számomra a sabbat legmagasabb kifejeződése az a pillanata, mikor felidézem a keresztre feszítés és a feltámadás közt pihenő Jézust. Ily módon értelmezem, hogy mit jelent az, hogy az Úr pihent szombaton. De – tette hozzá gyorsan, látva hogy zavarba hoz a sabbat krisztianizációja – a közösségben mindenkinek megvan erről a maga értelmezése. Általában a sabbat megtartása is elegendő, nem is kell közvetlenül Jézushoz kapcsolódnia, ám amikor bekerültem ebbe a közösségbe, ez az ünnep idegennek, szerepjátszásnak érződött számomra. Azt gondoltam: én apáca vagyok, és nem zsidó, szükségem van egy keresztény megokolására annak, amit tesztek.”

Miriam a szobámba kísért, amely egyébként Geneviève-é volt, aki erre a sabbatra beköltözött Miriamhoz. Geneviève – bár apácaként élt, még nem döntötte el, valóban az akar-e lenni. A szoba túl nagynek tűnt kevés holmija számára: egy asztal, egy ágy, egy éjjeliszekrény, egy keretezetlen kép, a Szent Sír Templomának – Jézus nyughelyét jelölő – fém-lapjával. A szoba egyetlen díszül egy ideiglenes oltár szolgált: egy fehér ruhával leterített szalmaszámoly, amelyen egy örmény típusú – a keresztségben virágot formázó – feszület állt, mellette egy vázában e vidék vad szépségét hirdető bogáncsok. Semmi sem vonhatta el a figyelmet az áhítattól; még a Geneviève ágya melletti néhány könyv is vallásos tárgyú volt. Ez az egyetlen cél köré szerveződött világ egyszerre elcsábított és elrémített. Itt Isten szeretete nem az élet kiteljesítése, hanem maga az élet volt. Milyen hosszan bírnám Isten jelenlétét, ha nem tudnám, hogy kiléphetek e világból?

Kicsomagoltam: egy ezüst-fehér csíkos imasál, egy héber imakönyv, egy, a keresztény lelkiségről szóló könyv – minden, amire egy zsidónak sabbatkor szüksége lehet. Szépen egymás mellé rendeztem a dolgaimat – inspirált Geneviève precizitása, amellyel kevés holmiját elrendezte. A hétköznapi esetlegessége elmúlt, helyette minden ritmust kapott, minden tett valami célt szolgált.

A fürdőszobában egy halom vécépapírt találtam adagokra tépve, amit Geneviève készített előre nekem sabbatra. A zsidó tradíció nem engedi – ételen kívül – bárminek a le- vagy felvágását, tépését szombaton, hiszen az ünnep célja az isteni teremtés felülmúlhatatlanságára való emlékezés, ezért az ortodox zsidók sabbati előkészületének része az előre levágott vécépapír előkészítése is. Bár én ma-

gam nem ragaszkodom ennyire a tradíciókhoz, mégis meghatott Geneviève tisztelettel gesztusa, és meglepett az a mély – a judaizmus legkisebb részleteire is kiterjedő – tudás, melyet tette tanúsított, és bizonyította, hogy a Béatitudes mennyire a zsidókkal való megbékélés elkötelezettje.

Geneviève szobája egy olajfaligetre nézett. A föld száraz és fakó volt. Az esős évszak már hónapokkal korábban – tavasszal – véget ért. Egyik oldalról Betlehem, a másiktól Jeruzsálem látszott. Daruk álltak mindkét városban, a hegyoldalt félig kész házak lepték el. Ez az építkezési örület lépett a kődobálók háborújának helyébe arabok és zsidók között. A tompuló fényben éreztem a sabbat nyugalmat, béke tért a vitatott földre.

Az ebédlőben is minden a sabbat tiszteletére készült: ezüst gyertyatartók, rózsaszín üvegpohár a boráldáshoz és két házi sütésű kalács, amelyet egy kézi festésű fehér – Jeruzsálem kapuit és kupoláit ábrázoló – kendővel takartak le. Gabrielle nővér felalá futkározott, akárcsak egy zsidó a gyertyagyújtás előkészületeinek utolsó pillanataiban. Gabrielle – a maga negyvenes éveivel – idősnek számított a lelkes fiatalok között. Rangidősnek számított abból a szempontból is, hogy immár 16 éve élt Izraelben, régebb óta, mint bárki más a közösségből. Nemrégén tért vissza Galileából, ahol a Béatitudes közösségéhez tartozó papok vendégcsoportját kalauzolta. Nagy „kef” volt – mondta héberül, a „jó mulatságot” jelentő szlenget használva. „Megéreztek valamit” – mondta, amivel arra utalt, hogy a látogatók immáron nemcsak a Szentföldhöz, de Izrael földjéhez is kötődnek. A Galileába induló keresztény zarándokok a keresztény Jézus emlékét keresik, ám Gabrielle csoportját a zsidó Galileába is

elvitte: Talmud korabeli ásatásokat és kibucokat látogattak meg – így helyezte el Jézust azon időben és azon emberek közé, ahonnan az származott.

A szoba lassan benépesült: Gabrielle csoportjához tartozó afrikai papok, egy évet judaisztikai tanulmányokkal töltő kelet-európai szeminaristák, Gabrielle, Miriam és még vagy fél tucat ember, akik a házat vezették, telepedett asztalhoz. François de Sales testvér invitált, hogy üljek mellé, így a hosszú asztal végén, Gabrielle és közte foglaltam helyet. François de Sales, aki neve ellenére német volt, a ház papjaként szolgált. Megköszöntem neki a közösség vendégszeretetét, amire formális udvariassággal angolul válaszolta: „Ellenkezőleg, mi köszönjük, hogy eljött” – majd mosolyogva hozzátette: „Nem minden sabbatkor lehet velünk egy valódi zsidó.” Nevettem. Hogy a Béatitudes mennyire közvetlen volt a zsidókkal szemben, jól mutatta ez a jelenet is, ahol egy német megengedhette magának, hogy saját zsidó megszállottságával vicceljen, ellentétben az általam ismert többi némettel, akik mindig komoly udvariasságot mutattak a zsidókkal szemben.

Végignézttem a körülöttem lévő várakozásteli, üdvözlő, hálás arcokon. Még nagyobb zavarban lettem volna, ha nem tudom, hogy az elismerés nem személy szerint nekem, hanem a judaizmus egyik képviselőjének szólt. Egy igazi zsidó, aki együtt ünnepli a sabbatot a keresztényekkel.

Rachel nővér meggyújtotta a gyertyákat. A gyertyák fényét kezével mintegy arca és szeme felé invitálta, majd tenyerét kitérve megáldotta azokat. Rachelt szerették itt szerénységéért, szégyenlős mosolyáért, aki mintha nem is lett volna tudatában nagylelkűségének. Meglepődött, amikor vala-

ki figyelt rá, és valószínűleg szívesebben tett volna valami munkát láthatatlanul a konyhában, mint hogy itt a közösség előtt meggyújtsa a gyertyákat. Talán éppen ezért kapott közösségi feladatokat, amiket azonban panasz nélkül elfogadott. A szerénység – végül is – a fejletlen személyiség mentevára is lehet, sőt még finom büszkeséggé is válhat. A spirituális élet gyakran nemcsak az ember legrosszabb, de talán a legjobb tulajdonságairól való lemondással is jár. Rachel meglepően erős és biztos hangon mondta el a héber áldást, megköszönve az Úrnak, hogy megszentelt minket a szombat fényével.

Johann testvér, a közösség harmonikása eljátszotta a *Yedid Nefesh*-t, a „lelkem kedvesét”, egy Istent imádó dalt, amelyet a péntek esti szertartás során a zsinagógában énekelnek. „Lelkem szomjazza szeretetedet” – énekeltük mindannyian héberül. Aztán elkezdtük a hagyományos istentiszteletet, benne a haszid énekek kulcsszavaival: „*Lehu neranana*” – „Jertek, ujjongjunk az Örökkévalónak, riadjunk üdvünk sziklájának. Járuljunk színe elé hálaszóval, dalokkal, riadjunk neki!”¹. Azok, akik folyékonyan tudtak héberül, a sabbati imakönyvből énekeltek, míg mások a fonetikus leírt szöveget olvasták. Mellettem Gabrielle a zsinagógában megszokott módon hajlongott.

Gyorsan, élénken énekeltek, még ott is, ahol a dallam visszafogottságot kívánt volna, ők csak meneteltek a harmonikával egyik imától a másikig szünetet is alig tartva. Zavarba ejtő volt az általam jól ismert imákat és dallamokat egy más tolmácsolásban hallani. Lassabban, lassabban, nem így kell – akartam mondani, de aztán elkezdtem értékelni az újszerűség különösségét. Hirtelen mindazok az imák, amelyeket fejből tudtam, már nem tűntek olyan ismerősnek: elszakadva gyökereiktől a szavak újra felszínre hozták hajdani lendületüket.

„Keljete fel a porból!” – énekelték – „Emelkedjete, viseljete gyönyörű ruháitokat, én népem!”² Körbenéztem a mi zsinagógai imáinkat éneklő möhő, idegen arcokon, és azon gondolkodtam, vajon mit mondana az apám. Nem hinne a szemének. Ebben a szobában lehetett lemérni a generációink közti távolságot. Az apám oly elhagyatottnak érezte magát a holokauszt idején, hogy még sokkal később sem hitte, hogy a zsidókat valaha is az emberi nem részének fogadják el. A Béatitudes judaizmus iránti hódolata egyben azt is jelentette, hogy vége a zsidók száműzetésének.

Bármennyire is megérintett a szertartás, azon tűnődtem, amit nem sokkal korábban Miriam mon-

dott: ő úgy ünnepli a sabbatot, mint Jézus pihenését a keresztre feszítés és a feltámadás között. Vajon a sabbat krisztianizációja nem az egyház ama régi képtelenségének az újabb bizonyítéka, hogy elfogadja a judaizmust annak önnön sajátosságaiával, és vajon nem egy újabb lépés, hogy a judaizmus spirituális érvényességét egy keresztény értelmezéssel redukálja? Vajon nem áll fenn annak a veszélye, hogy e közösség tagjai a sabbat belső lényegi jelentőségét Jézussal azonosítsák? A Béatitüdes tiszteli az én tradícióimat vagy kisajátítja azokat?

Odasúgtam aggályaimat Gabrielle-nek: „Nem szeretem, mikor az emberek elkezdnek arról beszélni, hogy hogyan lehet Jézust bevonni a sabbatba. Azt felelte: „Miért kell Jézust mindenbe bevonnunk? Miért nem tudjuk eléggé értékelni, hogy osztozhatunk a sabbat megünneplésében a zsidó emberekkel? De most már tudom, hogy van ebben logika. Ha nem találjuk meg a módját, hogy saját keresztény hitünkbe integráljuk a sabbatot, attól tartok a közösség végül elveszti ezt az ünnepet. A sabbat megünneplése a zsidó emberekkel való közösségvállalásunk legkézzelfoghatóbb módja. Valaha a zsidókért imádkoztunk; most a zsidókkal imádkozunk. De ez egy annyira új dolog, hogy türelemre van szükségünk. Mi a helyes út? Nem tudom.”

Gabrielle kétségei megerősítettek abban, hogy ez a közösség missziót vállalt: igyekszik a történelem legmélyebb vallásos seibeit begyógyítani. Mi vagyunk a kísérleti generáció, és itt oly sok érzékenységre kell tekintettel lennünk. Mind a zsidóknak, mind pedig a keresztényeknek kölcsönösen el kell fogadniuk egymás tévedéseit.

„Miért van szükségetek egyáltalán a sabbatra?” – kérdeztem.

„A hetünk olyan, mint egy hullám: csütörtöktől vasárnapig megpróbálunk Jézussal tartani: a Getsemáné-kerttől, a kerten és a síron át a feltámadásig. Aztán felfedeztük ennek az időszaknak a közepén azt a 24 órát – a sabbatot, a remény és a csend világát –, amikor visszatérhetünk az édenbe, ahová Jézus a kereszt által vezetett el bennünket. És persze ő is ünnepelte a sabbatot. Visszatérünk a gyökerekhez, megújítjuk hitünket a zsidó emberekkel való kapcsolat által. Ez a szív döntése, nem a teológiáé.”

„Jézus központi alakja saját sabbati áhítatodnak?” – kérdeztem anélkül, hogy ítélnék.

„Sokkal inkább a Szűzanya” – mondta. – „Ő a

zsidó anya, ő soha semmi más nem volt, csak zsidó. Ő volt az, aki Jézust tekintetével végigkísérte a sabbaton várva feltámadására. Úgy gondolom, hogy ez köti össze a keresztényeket és a zsidókat. Mit akarhat egy anya, ha nem békét gyermekeinek? Ami Jézust illeti: néhány keresztény azért vonja be a sabbati áhítatába Jézust, mert valamiféle igazolásra van szüksége arra, hogy ennek ellenére jó keresztények. Én úgy érzem, hogy Jézus mindig velem van, emiatt nem is kell ezzel különösebben foglalkoznom.”

Énekeltük a *Shalom Aleichemet*,³ így köszöntve a sabbat békét hozó angyalait, azután következett az *Eisbet Hayil*, a női hősiesség himnusza – „Erő és dics az öltözete és nevetett a jövő nap elé”.⁴ Gabrielle becsukta a szemét és a Szűzanyához énekelt. Én is becsuktam és Gabrielle-hez, Miriamhoz, Ráhelhez és Geneviève-hez énekeltem.

ANGOLBÓL FORDÍTOTTA:
KÖVES GÁBOR ÉS TÖRÖK PETRA

A cikket Kőbányai János fotóival illusztráltuk.

JEGYZETEK

* Communauté des Béatitüdes: Magyarul a Nyolc Boldogság Katolikus Közösségről (régi nevén: Júda oroszlánja és az áldozati bárány) van szó.

A Közösséget 1973. május 25-én a franciaországi Montpellier-ben alapította Efraim testvér (állandó diakónus) feleségével, Joval és egy másik házaspárral. 1978-ban nyerte el az egyházi jóváhagyást, pia unio státussal. Olyan világiak és klerikusok társulása, akik a lehető legteljesebb módon próbálják követni az őskeresztény közösség példáját a közös életforma, az anyagi javak megosztása, az önként vállalt szegénység, a rendszeres szentségekhez való járulás és az intenzív liturgikus élet által. Alapvető és elsődleges hivatása a szemlélődő élet. Minden apostoli munka ebből az imádságból fakad.

Magyarországi első alapításuk 1988 júniusában jött létre. Jelenleg két házukban folyik közösségi élet. A közösség sajátos karizmájához tartozik, hogy az egyházat alkotó hivatások sokszínűségéről és egymást kiegészítő voltáról tanúskodjon. Így tagjai lehetnek: házaspárok gyermekekkel; egyedülállóak, akik közül az arra hivatást érzők szerzetesi fogadalmat tehetnek; papok és nőszervezetben élő állandó diakónusok.

¹ 95. zsoltár, a sabbati istentisztelet része. – A szerk.

² A sabbati, a szombat királynőjét köszöntő dal részlete. – A szerk.

³ Békesség veletek! – Sabbati dal. – A szerk.

⁴ Példabeszédek könyve 31.25. Az érdemes asszonyról szóló részlet: uo. 10–31. – A szerk.